

שיחה שבועית הרב אביגדר נבנצל שליט"א פרשת ואתחנן תשנ"ט - היינו כחולמים

משה רבינו אומר לנו "וידעת כי ה' אלוקיך הוא אלוקים הא-ל הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו לאלף דור", זאת אומרת לצדיקים ה' לא ממחר לשלם, דוחה את התשלום אפילו לאלף דור. עצם קיומנו היום זה חלק מהשכר של אברהם יצחק ויעקב, זכותם שבניהם יתקיימו. "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשונאו אל פניו ישלם לו" - לשונאים שלו, לרשעים הוא משלם בפנים, בעוה"ז, כדי להאביד אותם מהעוה"ב. הוא לא מאחר את השכר לרשעים אלא בפנים משלם להם. זאת תשובה חלקית, כי אולי היא לא עונה על כל המקרים, אבל עונה לפחות חלקית, על השאלה למה יש צדיק ורע לו רשע וטוב לו, כי הצדיק רע לו בעולם הזה כדי שיקבל שכר בעוה"ב, הוא צריך לקבל עונש על איזה שהוא מכשול שנכשל בעוה"ז, כדי שיקבל את כל שכרו לעוה"ב. ואילו הרשע מוכרח לקבל שכר על הקצת מצוות שעשה, הוא מקבל שכר בעוה"ז כדי שיקבל את עונשו בעוה"ב. אז כשאנחנו רואים צדיק ורע לו רשע וטוב לו זה בכלל לא קושיא, מפני שהצדיק קצת יותר רע לו בעולם, והרע חולף ועובר בשביל שיהיה לו הרבה טוב, הרשע קצת טוב לו כי צפוי לו הרבה רע. היו דורות שמתו בשיעבוד מצרים, לא זכו לגאולה, למה זה, למה היו דורות שמתו? התורה קוראת למצרים כור הברזל שצריך לצרוף את ישראל, גם בישראל יש פסולת צריך להוציא אותה, כמו שמהצדיק צריך להוציא אותה גם מעם ישראל צריך להוציא אותה. הנביא אומר לעתיד לבוא "וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב", כמו שצורפים כסף וזהב להוציא מהם את הפסולת - סיגים, כך גם את ישראל. אז כשאנחנו רואים ח"ו צרות לעם ישראל, גלות ושיעבוד, שואה וכל צרות אחרות, זה מפני שהם כסף והם זהב אז צורפים אותם היטב, מוציאים מהם את כל הפסולת. בגרוטאות לא מדקדקים להוציא את הפסולת, בזהב וכסף מדקדקים להוציא את הפסולת. אם יש צרות לישראל יותר מכל שאר האומות זה בגלל המעלה של ישראל, מפני שהם הזהב והכסף שבוחנים אותם היטב. הכוזרי אומר שישראל באומות הם כמו הלב באיברים, אם נסתכל לכל הברואים כאדם אחד, אדם גדול, אזי ישראל הן הלב של האדם הזה, והלב הוא יותר רגיש מאיברים אחרים. אם נותנים לאדם מכה מול היד או הרגל קצת כואב ועובר, אבל מול הלב זה מסוכן יותר. זו גמרא מפורשת בסנהדרין שמכה שיכולה להמית על הלב אינה ממיתה על המותניים. הלב הוא הרגיש יותר. ישראל הם הלב, לכן כל הצרות שיש לעם ישראל יותר משאר האומות מפני שהם רגישים יותר, הם הזהב. אם האבות היו מקבלים את כל השכר שלהם מיד בעוה"ז, לא היה לנו קיום. ומה היה אם תרח היה מקבל מיד את העונש שלו בעוה"ז? לא היה אברהם אבינו, לא היה עם ישראל, שוב לא היה לנו קיום, גם זאת תשובה על השאלה צדיק ורע לו רשע וטוב לו, כי אנחנו לא יודעים מה עתיד לצאת מהרשע אולי מהרשע. עתיד לצאת צדיק גדול. הרמב"ם אומר שיכול להיות לאדם או למשפחה ארמון במשך מאה שנה, ואנחנו לא יודעים למה מגיע לאדם הזה הארמון הזה, והקב"ה מקיים את כל הארמון הזה רק כי ה' יודע כי פעם יעבור שם צדיק ויהנה מהצל של הארמון, יהיה יום חס או יום גשום והצל של הארמון יגן על אותו צדיק, כדאי לקב"ה הארמון של אותו רשע. ודאי הקב"ה גם יחשב את זה לרשע, זה ירד מהשכר שמגיע לו, אבל יש תכלית לארמון גם בשביל הצדיק, בשביל אותה פעם במאה שנה שהצדיק עבר שם והארמון הגן עליו מהגשם. אנחנו לא יכולים להבין את דרכי ה', לא משיגים את דרכי ה', מתי טוב לצדיק ומתי חס ושלוש רע לצדיק, מתי טוב לרשע ומתי רע לרשע.

אבל עוד נקודה יסודית למה אנחנו רואים צדיק ורע לו - רשע וטוב לו כי בלי זה אין מקום לבחירה. אם היינו רואים שכל צדיק מיד טוב לו וכל רשע מיד רע לו לא היה מקום לבחירה. אם היינו רואים שכל מי ששומר שבת מאריך ימים ומרוויח הרבה כסף וכו', וכל מי שמחלל שבת גם העסק שלו מפסיד, והוא עצמו מת צעיר, מי שהיה אוכל חמץ בפסח היה נחנק על המקום ומת, לא היתה בחירה בדברים האלה, כמו שאדם לא בולע רעל - יבין לא לבלוע חמץ בפסח. וכי אדם שפוי בדעתו שוקל אם כן לבלוע רעל או לא לבלוע רעל? לא שייכת בחירה. ואם אין בחירה לא שייך שכר ועונש. רק כשיש מקום לבחור בטוב וברע אז שייך שכר ועונש.

ממילא כדי שיהיה מצב של בחירה צריך להיות צדיק ורע לו, ומוכרח להיות מצב של רשע טוב לו, וזה באמת מראית עין, כי באמת לצדיק לא רע לו מה שלא מגיע לו, אלא רע לו קצת בעוה"ז בשביל שיהיה לו טוב מאוד בעוה"ב, והרשע קצת טוב לו בעוה"ז כדי שיהיה לו רע מאוד לעולם הבא. אבל למראית עין אנו רואים צדיק ורע לו רשע וטוב לו. יש מקום לבחירה אם כך למה הנביאים בכל זאת מתפללים על הדבר הזה, כמו ירמיהו שאומר "צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד" והוא ממשיך את התפילה שם, אם זה כל כך מוכרח שיהיה דרך רשעים צלחה ושלו כל בוגדי בגד? וזה לא רק ירמיהו מתפלל על זה, חבקוק ועוד נביאים מתפללים על הדבר הזה. אם זה כל כך מוכרח הדבר הזה שיהיה צדיק ורע לו רשע וטוב לו מה ירמיהו שואל קושיות? מה חבקוק שואל קושיות? אני חושב שזה באמת לא כל כך בתור קושיה אלא בתור תפילה שלא יהיה המצב הזה. אבל הרי אמרנו שזה מוכרח בשביל בחירה? על זה גופו הם מתפללים - שלא תהיה בחירה, שיהיה מצב כמו לפני חטא עץ הדעת, שיהיה ברור לעשות טוב ולא לעשות רע, או כמו שהרמב"ם מסביר שלפני חטא עץ הדעת היה אצל האדם אמת ושקר, ואחרי חטא עץ הדעת נהיה מושג של טוב ורע, קודם היה מושג של אמת ושקר. הנביאים מתפללים ששוב תתגלה האמת, ידעו מה האמת ומה השקר. למה? הרי לא יקבלו שכר, לא תהיה בחירה, או תהיה בחירה אבל במצב שלפני החטא שהבחירה יותר עדינה מאשר המצב שאחרי החטא? אבל באמת הבחירה, ההווה אמינא של בן אדם לחטוא, גם כן חס וחלילה חלול השם, והנביאים אינם רוצים חילול השם, רוצים קידוש השם? שבן אדם עומד וחושב האם לחטוא או לא לחטוא - מה פרוש? איך יש לך הווה אמינא לחיטוא?! והקב"ה אומר שלא, למה אתה חושב אולי כן? אם היתה פורצת מלחמה בין אנגליה וצרפת ושר צבא אנגליה עומד ושוקל לתמוך במלך אנגליה או לתמוך במלך צרפת איך היינו מסתכלים על שר צבא כזה? זה בוגד! פרצה מלחמה, מה אתה צריך לעשות? לגייס את הצבא, את הצי, את כל מה שמצוי כדי להילחם, ולא לחשוב ולשאול האם אני בעד מלך אנגליה או בעד מלך צרפת. עצם הדבר שאדם עומד ושוקל אם לעשות טוב או לעשות רע זה בעצמו מרידה במלך מלכי המלכים. הגמרא (סנהדרין מ"ט.) מביאה על יואב, כתוב אצל יואב "והשמועה באה עד יואב" לאחר ששלמה עושה משפט באדוניהו "השמועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לאונטה" הקושי בפסוק שיואב נטה אחרי אדוניהו זה מובן, זה מדאיג אותנו כעת. מי יודע כשלמה עושה משפט באדוניהו הוא יעשה משפט גם בתומכי אדוניהו. אבל שאחרי אבשלום לא נטה זו נקודה לזכות יואב, למה זה נזכר כאן בפסוק? היה אפשר אולי לפרש אדרבה שהוא יותר מדי לא נטה אחרי אבשלום, שהוא הרג את אבשלום בניגוד לפקודה מפורשת של דוד. אבל חז"ל לא פירשו כך, חז"ל פירשו: מה זה "אחרי אבשלום לא נטה"? שבקש לנטות ולא נטה. שהיתה הווא אמינא ליואב לתמוך באבשלום. עכשיו כשבא יום משפט הוא מודאג שמה גם על זה יעשו איתנו משפט, איך אתה, עבד של דוד, שר צבא דוד, איך יש לך הווה אמינא לתמוך באבשלום גם זה מדאיג אותנו. זה אילו באמת היו בני אדם תמיד בוחרים בטוב עדין היה מקום לדון על ההווה אמינא לבחור ברע כל שכן שיש בני אדם שבחרים ברע, באמת בן אדם נכשל לפעמים, ודאי שהנביאים אינם רוצים מרידה במלכות שמים. הנביאים רוצים שיהיה קידוש השם, שלא תהיה בחירה כמו שיש היום. האמת היא שיוצא קידוש השם גם על ידי הרשעים, כתוב בפסוק "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה" הכל הקב"ה ברא לכבודו כמו שהכתוב "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" גם הרשע נברא לכבוד שמים איזה כבוד שמים? שיראו את העונש שהוא מקבל, פלוני שעשה רעה תראו מה קרה לו. קידוש ה' יוצא גם מהרשעים. ואף על פי כן ה' לא רוצה את הקידוש השם הזה. צום החמישי יהיה במהרה בימינו ליום טוב כי גם מזה יצא קידוש השם, גם מחורבן המקדש, גם מכל הצרות שעשו הבבלים וכל שאר שונאי ישראל גם הגרמנים והערבים, והכל יהיה קידוש השם גדול. אבל בינתיים זה בכל זאת חילול השם. בינתיים הגויים אומרים ידנו רמה, ואנחנו עדיין צריכים את צום החמישי, מפני שלא זכינו שזה יהי קידוש השם. על אף שהסוף הוא ודאי לטובה, ואנחנו יודעים ומאמינים שודאי הסוף לטובה, בכל זאת גם על האמצע צריך להתפלל שגם באמצע לא יהיה חילול השם. כשהגויים הורגים יהודים חס ושלו, ואפילו שאנחנו קוראים לזה קידוש השם בשביל לשמור תורה ומצוות, מצד ישראל זה באמת קידוש השם גדול, אבל מצד הגויים חילול השם הם אומרים "ידינו רמה". כשיהודים נהרגו ע"י הצלבנים או ע"י האינקוויזיציה היהודים באמת נהרגו על

קידוש השם לא, לעבוד ע"ז, לא להאמין בנצרות אבל, מה שחשבו הנוצרים הנה "ידנו רמה" אנחנו עוקרים ח"ו את דת השם מהעולם, אנחנו מתגברים, דידן ניצח. אמנם ישראל מקדשים את השם אבל מצד אומות העולם זה חילול השם. כתוב אצל דוד המלך, נתן הנביא מוכיח אותו על אוריה אומר לו "ואותו הרגת בחרב בני עמון" מסבירים חז"ל שזו העבירה של דוד, אוריה באמת היה חייב מיתה, מורד במלכות, אבל לא היה צריך להרוג אותו ע"י חרב בני עמון, למה? כי בני עמון אומרים "ידנו רמה" זה ע"ז שלנו ניצח. חז"ל מתבטאים שעל החרב של בני עמון היה שם של ע"ז, אני לא יודע אם זה כפשוטו שהיה כתוב עליה שם של ע"ז, או שניצחון שלבני עמון נותן חיזוק לע"ז. אמנם הסוף שגם במלחמה ההיא הפסידו בני עמון בסוף דוד מנצח את בני עמון, אבל בינתיים הם אומרים "ידנו רמה", כ"כ הרבה אבידות לצבא של דוד, הנה הצלחנו להרוג את אחד הגיבורים של דוד (אוריה היה אחד הגיבורים המיוחדים בצבא דוד), זה חילול השם, גם אם בסוף יוצא קידוש השם. בשואה היה המון קידוש השם, בלי סוף יהודים נהרגו של שמירת שבת, על אכילת כשר, על תלמוד תורה. בחורים ויתרו על מנות מזון כדי ללמוד תורה, על חסד, יהודים שעזרו אחד לשני מתוך סיכון עצמי, והסיכון שם היה כפשוטו. המון קידוש השם היה בשואה. ומה שואלים הגויים עד היום על השואה? איפה היה הקב"ה בשואה? אנחנו יודעים שהיה המון קידוש השם, אבל העולם לא רואה. העולם רואה הסתר פנים ח"ו, חילול השם. "למה יאמרו הגויים איה אלוקיהם". צריך לדעת שמצד אחד יש קידוש השם, ויוצא ע"י כל דבר קידוש השם. גם ע"י השואה נראה שהכל היה לטובה, ואנחנו צריכים לדעת ולהאמין שכל העונש שבא עלינו מגיע לנו אין דבר שלא במשפט ח"ו, ויחד עם זה להתפלל שלא יהיה חילול השם כזה, שלא נצטרך עוד סוגים כאלה של קידוש השם. הקב"ה אינו רוצה את זה. הוא רוצה את מעשיהם של צדיקים, אינו רוצה את מעשיהם של רשעים.

אם אנחנו חושבים היום על מצבינו בא"י: מנהלים מו"מ פה ושם, ומי יודע מה, צריך הרבה זכות שלא תהיה ח"ו שואה נוספת, כי גם ברוחניות אנחנו במצב קשה מאוד וגם בגשמיות. צריך להיזהר מאוד שלא תהיה שואה נוספת, לשפר את מעשינו. ויחד עם זה, עם כל השואה וכל מה שהיה צריך לדעת שאנחנו לא יותר גרועים מהגויים. השואה לא באה על ישראל מפני שהיו רעים יותר מהגויים. אלא כמו שהכוזרי מסביר שאנחנו יותר טובים מכל האומות, שהתורה מסבירה שעם הצדיק הקב"ה מדקדק כחוט השערה, מנקה אותו בעוה"ז כדי לתקן אותו לעולם הבא, באה עלינו שואה, באו עלינו צרות אחרות, הכל כדי להכין אותנו לביאת המשיח, שיהיה לנו אור גדול. אם החושך כ"כ גדול על אחת כמה וכמה שהאור יהיה גדול, ודאי שהכול בגלל חשיבותינו. ויחד אם זאת אין זה פוטר אותנו מלהיטיב את דרכינו. זה לא תרוץ שאנחנו יותר טובים מהגויים. זה אינו מספיק רק להיות יותר טובים מהגויים צריכים להיות טובים באופן מוחלט.

קראתי דוקא בימים האלה משל על זה: בא יהודי עשיר כפרי אל ראש ישיבה, אמר לו: אני ב"ה יהודי עשיר, יש לי בת יחידה, אני מחפש חתן למדן שישב אצלי וילמד. אני אתן לו כל טוב ויוכל לשבת אצלי בכפר ללמוד יומם ולילה. תן לי למדן גדול. בחר ראש הישיבה למדן גדול ואמר לו שהוא בעז"ה יגדל יותר מכל חבריו. הכפרי שמח, השיא אותו לבתו, נתן לו מזונות ביד רחבה. הבחור יושב ולומד, אבל אחרי כמה ימים החותן רואה שהחתן מתחיל לאחר לביהמ"ד, בא מאוחר והולך מוקדם, אח"כ יש ימים שהוא בכלל לא בא, בסוף הוא רואה שהמצב לא טוב ואומר לו: סליחה, אני לקחתי אותך בתור חתן כי אמרו לי שאתה למדן, למה אתה מתחיל להידרדר? אומר לו החתן: מה אמר לך ראש הישיבה? שאני אהיה יותר גדול מכל החברים שלי אדרבה תראה לי פה מישהו אחד שיודע ללמוד יותר טוב ממני. אומר לו החותן: ראש הישיבה לא התכוון שתהיה יותר גדול מכל האיכרים. הוא התכוון שתהיה יותר גדול מכל הבחורים בישיבה שלך. כשאנחנו משווים את עצמנו לעומת הגויים, זה שאנחנו למדנים יותר מכל האיכרים בכפר, אבל זה לא מספיק, זה לא מה שה' דורש. לכן אמרה תורה "והייתם קדושים כי קדוש אני" תחפשו את ההשוואה של הקדושה לקדושה שלי, אל תשוו את עצמכם לגויים הטמאים. צריך לשאוף להתקרב לקדושת השם כמה שאפשר, לא לשהות את עצמינו שאנחנו יותר טובים מהגויים. אבל מצד שני יש לדעת שכמה שהצרה היתה יותר גדולה השואה והחורבן וכל יתר הצרות שהיו לנו, הגלות העצומה, צריך לדעת שמידה טובה מרובה, גודל השואה וגודל הצרות מראה את גודל האור שיהיה. הנביא

אומר "ברגע קטון עזבתיך ורחמים גדולים אקבצך". אם רגע קטון זה אלפיים שנה כאלה כמה גדול זה הרחמים הגדולים?

אנחנו יוצאים אחרי ט' באב לבין הזמנים אבל צריך לזכור את הלקחים של ט' באב, ט' באב צריך לעורר אותנו שירושלים חרבה בין השאר על שביטלו תינוקות של בית רבן, אז מה למחרת ט' באב מבטלים את כל הישיבות? לבטל את כל תינוקות של בית רבן? צריך לזכור שאסור שזה יהיה כך. כל ההיתר לבטל תינוקות של בית רבן לצורך לימוד, היות שקשה לנו ללמוד בלי הפסקה, התעייפנו יותר מדי להבין את ה"ט"ז, ה"ש"ך, רש"י, ותוספות, צריך קצת לנוח קצת להתאורר, אבל זה לא פוטר משמירת תורה ומצוות גם בבין הזמנים בק"ש ותפילה להקפיד על הזמנים. הממשלה אומנם עוזרת עם שעון קיץ, אבל בכל זאת להקפיד על זמני ק"ש ותפילה. גם לקבוע עיתים לתורה בבין הזמנים. לא בצורה מעיפת ח"ו, אבל אפשר ללמוד קצת ולנוח. יחד עם זה לזכור את חיובי שמירת העיניים, קשה שלא להיכשל היום, א"א לעבור ברחוב ולא להיכשל בשמירת העיניים אבל גם אם נכשלים מאה פעמים אם מצליחים בפעם המאה ואחת גם כן עשו משהו. לשמור כמה שיותר על העיניים. כמובן כשבאים הביתה יש חיובים של כיבוד אב ואם שכל השנה לא מקיימים, מקיימים יותר כיבוד אב ואם בזה שיהיה להם בן למדן, אבל כיבוד אב ואם הגשמי אפשר לקיים יותר כשבאים הביתה. קידוש השם שההורים לא יצטערו על ששלחו את הבן לישיבה, או אנשים אחרים יאמרו שבישיבות לא מתייחסים טוב לחברה, זו מצוה שמוטלת עלינו בבין הזמנים.

קראנו השבוע בהפטרה על "שריך סוררים וחבריך גנבים", צריך שמירה מעולה, אבל לא רק השרים אלא שגם אנחנו נהיה בסדר. צריך כתיבה וחתימה טובה, בשביל להגיע לחתימה טובה צריך אלול טוב, שאלול יהיה חזק בתורה, במוסר, ביראת שמים. בשביל זה צריך את בין הזמנים. צריך לדעת לא להתפרק לגמרי בבין הזמנים, ולא לשכוח את הערכים שהישיבה מחנכת עליהם. לא לשכוח את הלימוד, להתחזק בלימוד בבין הזמנים. אף אחד לא עבר על בל תוסיף בלימוד תורה. אולי מי שלמד בטי' באב עבר על בל תוסיף, אבל אחרי ט' באב זה בסדר. העיקר לחזור לאלול, לזכור שההיתר של בין הזמנים הוא בתור הכנה לאלול, ואלול הוא הכנה לחתימה טובה.

בתפילה בנוסח אשכנז בימים נוראים לפני מוסף החזן אומר "וכל צרות עמך בית ישראל הפוך לששון ולשמחה". זה לא שבמקום צרות מכאן ולהבא יהיה ששון ושמחה, אלא שלמפרע יתברר שגם הצרות היו ששון ושמחה, רק שהיום אנחנו לא רואים את זה. אסור לנו היום לעשות חג בטי' באב כי פעם זה יהיה יו"ט אולי השנה עוד יהיה אבל כל עוד לא יהיה אסור לנו לחגוג את ט' באב. לא אומרים תחנון אבל לא חוגגים, נזכה שנגיע למצב שכל הצרות השואה החורבן וההרוגים של כל הזמנים נראה שהכל היה ששון ושמחה. הסביר ר' שמחה זיסל אנחנו אומרים "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחלמים" לכאורה היינו צריכים לומר נהיה כחלמים מה זה היינו כחלמים? בגמרא (תענית כ"ג.) נראה שהיינו כחלמים לא הולך על זמן הגאולה. אלא הולך על זמן הגלות, ר' שמחה זיסל אומר כך: לפעמים אדם מקבל מכות קשות ונוראות, ומתעורר ורואה שהוא תחת השמיכה והכל היה חלום. "בשוב ה' את שיבת ציון" נראה שכל המכות שקיבלנו היו רק חלום, וכל הצרות של עם ישראל בכל הדורות הארוכים האלה כל הצרות שהיה רע לנו אלפיים שנה, הכל היה חלום, ובאמת זה צדיק וטוב לו, והכל יהיה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, גם כל הצרות שעברו עלינו. בשביל להגיע לזה, צריך להתחזק שתהיה לנו כתיבה וחתימה טובה, שיהיה לנו אלול טוב, ושנזכה לחזור לספסלי הישיבה בריאים בגוף ושלמים גם בנפש וברוחניות, שהגשמיות לא תבוא על חשבון הרוחניות אלא כסיוע לה.